

Els primers mesos del govern Berlusconi

Mario Caciagli / Catedràtic de Ciència Política de la Universitat de Florència

Durant els seus primers mesos de vida, el govern Berlusconi ha fet molt per donar de sí mateix una imatge negativa a l'escena internacional.

L'episodi més greu –l'afirmació del president del Consell de Ministres italià sobre la superioritat de la civilització occidental respecte a la civilització islàmica, feta a Berlín a finals de setembre– ha suscitat, con és notori, les crítiques més o menys modestes dels governs aliats i la natural i dura condemna del món musulmà. Potser també per això Bush ha ajornat durant setmanes la primera visita del nou president italià als Estats Units. Tot i això, el nou dirigent italià havia volgut demostrar, fins al moment de prendre possessió del càrrec, voler ser més «atlàntic» que «europeista». Havia recolzat de fet, a diferència del altres governs europeus, la posició de Bush pel que fa a la construcció de l'escut antimíssils i sobre els acords de Kyoto per protegir el medi ambient.

Durant aquests mesos els aliats europeus d'Itàlia han tingut altres motius per preocupar-se i per irritar-se: de l'afirmació del ministre d'Economia Truonti que, només arribat al càrrec al juny, va desitjar l'ajornament de l'ingrés dels estats de l'Europa de l'est a la Unió Europea, fins a les incerteses sobre la participació d'Itàlia al consorci per a la construcció de l'airbus/A400M, que per als estats europeus representa un pas important cap a un sistema comú de defensa. No només dins dels partits de la majoria, sinó també en el govern italià, són molt nombrosos els escèptics de la idea d'Europa, començant pel ministre de Defensa Martino.

A part de la clara condemna del ministre d'Afers Estrangers belga, els governs han estat naturalment molt cautes en els seus judicis sobre el president del Consell de Ministres italià. Molt severes han estat, en canvi, les crítiques de la premsa internacional, que han posat en dubte fins i tot les línies de política interna del govern d'Itàlia. Sembla que Silvio Berlusconi només tingui enemics entre els diaris occidentals, amb l'única excepció, potser, del Wall Street Journal.

Molts d'aquests diaris han seguit i comentat amb to d'escàndol les tres lleis que el parlament italià va aprovar al setembre i l'octubre. Per votar aquestes lleis a corre-cuita, el govern es va aprofitar del clima de la política mundial, confús des dels atemptats de Nova York i per la guerra a l'Afganistan. Potser esperava no cridar l'atenció dels observadors estrangers. No ho ha aconseguit.

La primera d'aquestes lleis ha establert la despenalització del delictes de frau (fons de diner negre, falsificació de comptabilitat, irregularitats). Des d'ara el frau no serà, com a la resta d'Europa, delictes penal, sinó només delictes administratiu castigat eventualment amb una multa econòmica. El fet més greu és que aquesta llei tindrà un efecte retroactiu. La conseqüència més evident és que seran reduïts els delictes pels quals Berlusconi està suportant tres processos.

La segona llei ha modificat els articles del codi penal pel que fa a les societats, per fer més difícils les rogatòries internacionals, és a dir, la transmissió ràpida de proves i d'actes processals d'un país a un altre. La nova llei italiana obstaculitzarà la cooperació judicial internacional, actuant contràriament a la tendència de les estratègies de la comunitat internacional. Consentirà des d'ara l'extinció de nombrosos processos pel que fa a la corrupció i al tràfic d'estupefaents, a la criminalitat mafiosa i al turisme sexual, fins i tot al terrorisme. A Berlusconi l'importa poc el terrorisme i poc l'importa l'aïllament d'Itàlia en l'àmbit de la justícia internacional. Sí l'importa, també en aquest cas, posar fi a altres dos processos que li concerneixen. La nova llei impedirà quasi segurament que informacions i documents que provenen de Suïssa, l'aliat d'Itàlia més interessat en aquesta llei, puguin ser utilitzats en contra d'ell.

Finalment, la tercera llei intenta facilitar, juntament amb l'entrada en vigor de l'euro, la tornada des de l'exterior, entre novembre del 2001 i febrer del 2002, dels capitals exportats il·legalment. Pagant un modest import, el 2.5% de la suma declarada, els exportadors tindran garantia d'impunitat. La llei que afavoreix els evasors és una condonació fiscal emmascarada; pitjor, podria consentir el reciclatge de diners negres. No es fan diferències entre els capitals exportats il·legalment per no pagar els impostos o els que s'han acumulat amb actes criminals.

Berlusconi posseeix a l'estranger 26 societats. Pel trànsit financer d'algunes d'elles s'estan fent investigacions. Amb aquesta llei s'aturarien.

A l'any 1994 Berlusconi va entrar a l'escena política ben bé per salvar-se de la justícia. Després de l'èxit electoral del 13 de maig del 2001 i gràcies a la sòlida majoria que té a les dues cambres, pot tranquil·lament ocupar-se de regular els seus interessos privats. D'aquí la importància i la urgència de les tres lleis.

A més, Berlusconi encara no ha proposat una solució seriosa per resoldre el «conflicte d'interessos» entre el seu paper polític i la seva professió d'empresari. Cerca més aviat reforçar encara més el seu imperi econòmic (un exemple: el seu ministre competent, anul·lant el contracte de venda del 49% de les accions d'una societat de la RAI a un grup texà que hauria aportat 400 milions d'euros a les caixes de la televisió pública, ha afavorit de fet el holding televisiu Mediaset, propietat de Berlusconi).

Entre les democràcies occidentals, la italiana constitueix novament un cas anòmal.

La Primera República italiana era un sistema polític anòmal perquè un partit, la Democràcia Cristiana, va romandre sense interrupció al poder des del 1945 al 1992. L'alternativa a la DC era impossible ja que el partit més fort de l'oposició, el PCI, no podia accedir al govern a causa de la seva relació amb la URSS (i no només per això). Enmig de les conseqüències de la «democràcia bloquejada» hi havia a Itàlia la colonització de l'Estat per part del partit predominant, amb relatius fenòmens de corrupció i d'amiguisme. La DC era el partit-Estat.

També la Segona República italiana, potser iniciada realment després de les eleccions del 2001, s'està perfilant com un sistema anòmal. Si inicialment era un partit qui havia fet de l'Estat el seu patrimoni, ara són els interessos privats d'un empresari

els que tenen prioritat davant dels interessos públics. És difícil trobar en el manuals de politicologia la definició d'aquest nou tipus de sistema: si no es tracta d'un règim patrimonial, es tracta d'un sistema polític en el que la llei i el poder s'utilitzen a favor dels interessos d'un individu.

Però si aquestes són les accions més escandaloses dels primers mesos del govern del centre-dreta, s'ha de dir que Berlusconi, contràriament al breu parèntesi del 1994, sembla tenir aquesta vegada una vertadera estratègia general, al marge de la defensa dels seus negocis i de les seves empreses. L'estratègia li ve consentida per la sòlida majoria que té al Parlament i, s'ha de dir, també per l'aprovació que té al país; i li ve suggerida per l'experiència política que ha adquirit en set anys. Després del nou i més llarg èxit, Berlusconi ha sabut crear de fet, i l'està reforçant, una xarxa d'aliances socials que poden assegurar llarga vida al seu poder.

De les dues promeses electorals més celebrades, que devien ser portades a terme abans de l'estiu, la reforma fiscal per una reducció dels impostos i la reforma federal, no se n'ha vist res encara. La promesa de pujar la pensió mínima a 500 euros és només una expressió de demagògia populista –per satisfer-la no hi ha recursos suficients: de fet, el govern encara ha d'indicar les categories que (potser) en gaudirien.

Però el govern mostra obertament el desig de voler afavorir les classes més fortes. L'abolició de l'impost de successió és un regal pels rics (en primer lloc per Berlusconi i la seva família). La reforma del dret societari que ha despenalitzat el frau ha tret alguns ajuts fiscals a les cooperatives, colpejant un dels baluards de l'esquerra i de les classes treballadores. Les primeres mesures sobre l'educació han anat en contra de l'escola pública i a favor de l'escola privada, dirigida actualment per l'Església, però que en el futur probablement ho estarà pels poders econòmics privats. Les línies de política econòmica anunciades satisfan totes les peticions de la confederació dels industrials, que mai havia estat tan a la dreta a Itàlia i que mai havia estat tan d'acord amb un govern. Un projecte d'infraestructures dels ministeris d'Indústria i de Transports, si es realitza, garantirà guanys a les grans empreses de construcció que no han renunciat a cobrir de ciment Itàlia.

Per l'economia italiana s'anuncia un desenvolupament de baixa qualitat, basat en la reducció dels costos del treball i en la revisió dels drets adquirits pels treballadors. Això ja ha encès el panorama d'un duríssim enfrontament amb els sindicats. L'abandó de les concertacions amb les grans centrals sindicals que per decennis ha estat característica dels sistema de les relacions industrials a Itàlia, i no només a Itàlia, n'és el primer i evident signe.

Els aliats de Berlusconi, per la seva part, afegixen elements reaccionaris a aquest quadre de forts tints conservadors. Umberto Bossi, el líder la Lliga esdevingut ministre, està elaborant una llei molt restrictiva contra la immigració i molt punitiva amb els extracomunitaris. Gianfranco Fini, l'exlíder neofascista que és actualment vice-president del govern, ha proposat una llei per castigar, enlloc dels traficants, els consumidors de droga, inclosos els de drogues lleugeres.

Les contínues crítiques a la magistratura de Berlusconi i dels seus semblen amenaçar la independència d'aquest òrgan. També el control dels principals mitjans de comunicació pot preveure el risc d'un poder autoritari. Aquesta involució no ocorrerà al sistema italià.

És en canvi segur que Itàlia té un govern clarament de dretes. Això no havia passat mai a la Primera República: la Democràcia Cristiana, partit de centre per vocació i autodefinició, no s'havia apropiat mai cap a la dreta i mai havia practicat polítiques d'oberta discriminació entre les classes socials. Al contrari, havia sovint cercat governar amb el suport dels partits que representaven interessos diferents als seus; havia, en fi, cercat moltes vegades, en la pràctica parlamentària, l'acord amb el PCI. L'estratègia dels acords i la naturalesa de partit catch-all de la DC havien fet més difícil, o menys necessària, l'alternativa.

Per primera vegada a Itàlia s'han format dos fronts evidentment contraposats. L'oposició de l'esquerra té davant seu una majoria i un govern de dreta que fan una política de dreta. Pot semblar una paradoxa, però això és un factor positiu pel funcionament del sistema polític. És un factor de claredat respecte al fangar en que s'ofegava, al final, la Primera República. Naturalment, l'esquerra haurà d'aconseguir defendre's i preparar una alternativa sense cedir a temptacions d'acords o concessions.